

Тетяна Подковенко,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Тернопільського національного
економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0344-3010>

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Через призму аксіологічних стандартів демократичного суспільства проаналізовано сучасний стан та динаміку злочинності в Україні. Визначено, що в умовах побудови правової держави проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а також протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій набувають першочергового значення. У цьому контексті особливо гострими постають питання протидії злочинності, запобігання злочинам та іншим правопорушенням, профілактичної роботи з населенням. На основі сучасних уявлень про сутність злочинності визначено, що протидія злочинності та її різноманітним виявам є комплексною системою соціально-правових заходів, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень та своєчасного реагування на їх вчинення. Досліджено проблеми детермінант злочинності в основних сферах суспільного життя (економічна, політична, правова, соціокультурна).

Ключові слова: злочинність, протидія злочинності, аксіологічний аспект, права людини, загальнолюдські цінності.

Бібл.: 22.

Подковенко Т.

Противодействие преступности: аксиологический аспект

Сквозь призму аксиологических стандартов демократического общества проанализировано современное состояние и динамику преступности в Украине. Определено, что в условиях построения правового государства проблемы защиты его граждан от преступных посягательств, а также противодействия попыткам криминализации общества, нейтрализации негативных социальных тенденций приобретают первостепенное значение. В этом контексте особенно актуальными становятся вопросы противодействия преступности, предупреждения преступлений и других правонарушений, профилактической работы с населением. На основании современных представлений о сущности преступности определено, что противодействие преступности и ее проявлениям является комплексной системой социально-правовых мер, направленных на предотвращение совершения уголовных преступлений и своевременного реагирования на их совершение. Исследованы проблемы детерминант преступности в основных сферах общественной жизни (экономическая, политическая, правовая, социокультурная).

Ключевые слова: преступность, противодействие преступности, аксиологический аспект, права человека, общечеловеческие ценности.

Podkovenko T.

Counteracting crime: axiological aspect

The article analyzes the current state and dynamics of crime in Ukraine through the prism of the axiological standards of a democratic society. In the conditions of the rule of law, the problem of protecting its citizens from criminal encroachments, as well as counteracting attempts to criminalize society, neutralize negative social trends are of paramount importance. In this context, the issues of combating crime, crime prevention and other offenses, and preventive work with the population are particularly acute. Based on current perceptions of the nature of crime, it is determined that counteracting crime and its manifestations is a system of social and legal efforts aimed at preventing and responding to criminal offenses. The problems of the determinants of crime in the main spheres of public life (economic, political, legal, socio-cultural) are investigated.

Keywords: crime, counteracting crime, axiological aspect, human rights, universal human values.

Постановка проблеми. У сучасних умовах побудови правової держави проблеми ефективного захисту її громадян від злочинних посягань, а також протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій набувають першочергового значення. У цьому контексті особливо гострими постають питання протидії злочинності, запобігання злочинам та іншим

правопорушенням, належної профілактичної роботи з різними групами населення [1, с. 9], оскільки від їх своєчасного вирішення суттєво залежить можливість вільного та успішного існування сучасної людської цивілізації в руслі подальшого закріплення і розширення здобутків демократії, утвердження і забезпечення пріоритету прав та свобод людини, створення умов для її вільного та безперешкодного, а головне – безпечного розвитку. Саме тому питанням протидії та запобігання злочинності приділяється така увага як на науково теоретичному, так і на практичному рівнях не тільки в окремих країнах, а й у масштабі регіональних (наприклад, Європейського Союзу – Європол, Євроюст) та міждержавних (Інтерпол, ФАТФ, ООН (Конгрес ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя)) утворень. У фаховій літературі звернуто увагу, що запобігання злочинності охоплює безліч різноманітних заходів, напрямів діяльності уповноважених суб'єктів, прогнозування і планування, ресурсного забезпечення тощо, але все це потребує наукового обґрунтування, розумного впровадження і грамотного управління процесом запобігання злочинності [2, с. 11]. Це підтверджує комплексність та складність цих питань, а також необхідність системного та цілеспрямованого підходу до їх вирішення не тільки з боку держави та її уповноважених органів, а й усього суспільства загалом. І кожна країна світової спільноти вживає різноманітні соціальні, правові, економічні, організаційні, інформаційні та інші заходи в площині протидії, запобігання та боротьби зі злочинністю.

У процесі тривалої еволюції людського суспільства діяльність у сфері охорони правопорядку зазнала значних трансформацій. Зокрема, заходи кримінального покарання почали співвідноситися із заходами попередження злочинів, причому в багатьох країнах світу, в т. ч. в Україні, цим заходам надається пріоритетне значення [3, с. 136]. Варто наголосити, що ще Платон у IV ст. до нашої ери висловив думку про те, що діяльність щодо запобігання злочинності повинна мати пріоритет перед каральною політикою держави. Видатний мислитель Античності Арістотель вважав, що суспільство слід так влаштувати, щоб воно боролось із зіпсованими мораллю, звичками і звичаями, тобто такими, що суперечать розуму, розумній природі людини, порушують суспільну гармонію. Правову аргументацію ця думка одримала у XVIII ст. в роботах юристів класичної школи кримінального права, що заклали основу нової політики в боротьбі зі злочинністю [4, с. 191]. Просвітителі XVIII ст. знову повернулися до думки про зв'язок права і профілактики злочинів. Право, на їхню думку, могло б стати потужним засобом вирішення конфліктів у суспільстві. Була висунута ідея створення правової держави, одним з найважливіших завдань якої – попереджати злочини, вчасно запобігати суспільним загрозам.

У відомому трактаті «Про дух законів» Ш. Монтеск'є обґрунтував положення про розподіл влади в суспільстві, де панує право, і сформулював вимогу, що хороший законодавець дбає не стільки про покарання за злочин, скільки про попередження злочинів. Він постарався не стільки карати, скільки покращувати звичаї та вдачі людей. Ідея Монтеск'є отримала розгорнуту правову аргументацію в роботі Ч. Беккарія «Про злочини і покарання». Коментуючи цю працю, Вольтер сформулював принципово важливе положення про те, що попередження злочинів є справжньою юриспруденцією в цивілізованому суспільстві. Друга половина XX – початок XXI ст. дали якісно новий поштовх формуванню гуманістичної політики кримінального права. Міжнародні стандарти в галузі прав людини сформували концепцію загальнолюдських цінностей, заклали аксіологічну основу для захисту прав і свобод людини, надали їй правового аспекту. Права та свободи людини, їх повнота та зміст, рівень захищеності стали важливим критерієм оцінювання діяльності держави, її демократичності.

Сьогодні розвиток України, поряд з позитивними ідеями та впливом здійснюваних демократичних реформ, характеризується негативними і доволі довготривалими наслідками системної економіко-політичної кризи. Вона виявляється у процесах економічних перебудов, різкої соціальної поляризації суспільства, у доволі складних відносинах між гілками влади та (що найбільш негативно) широкій криміналізації різних сторін суспільного життя, що полягає у збільшенні виявів організованої злочинності, наркоманії, корупції, екстремізму на міжетнічному ґрунті. Все це є тим переліком процесів, які становлять внутрішній виток загроз і небезпек для стабільності, а отже, й внутрішньої безпеки суспільства. У зв'язку з цим у внутрішньополітичному аспекті перед державою окреслено такі першочергові завдання: 1) збереження миру як загальнолюдської цінності; 2) збереження цілісності держави; 3) гарантування реалізації прав та свобод людини; 4) протидія злочинності як системної та цілеспрямованої діяльності правоохоронних органів [5, с. 3].

Злочинність – явище цілісне і всі його ознаки взаємозалежні між собою. Це явище суспільного життя, яке постійно пов'язане із розвитком суспільства і виявляється в соціальних відносинах у різних формах. Сутність злочинності як соціально-правового явища тісно пов'язана з природою і змістовним ха-

рактором суспільних відносин, а також з тією соціальною категорією, яка вказує на її правовий характер у відповідних законах.

Саме тому на сучасному етапі розвитку суспільства однією з основних внутрішніх функцій держави є, як відомо, запобігання злочинності та боротьба з нею. Від належного виконання цієї функції значною мірою залежить не тільки стан правопорядку в країні, а й інші показники, що характеризують якість життя населення, а саме: стан безпеки і захищеності індивіда, рівень корумпованості управлінського апарату, прозорість політичних, економічних та соціальних процесів тощо. Відповідно ефективність здійснення державою функції щодо боротьби зі злочинністю багато в чому визначає ефективність функціонування державної влади взагалі. Саме тому держава повинна приділяти значну увагу реалізації цієї надважливої функції [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стану злочинності та виявлення тенденцій її розвитку й пошуку оптимальних та ефективних шляхів її подолання є постійним об'єктом дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед вітчизняних дослідників цієї проблематики приділяють значну увагу такі науковці, як О.Баганець, О. Бандурка, Є. Блажівський, В. Голіна, Л. Давиденко, С. Денисова, О. Джужа, В. Дрьомін, А. Закалюк, О. Кальман, А. Корягіна, В. Куц, О. Литвинов, С. Мінченко, С. Міщенко, В. Трубников, П. Хряпінський, І. Яковець та ін. У своїх дослідженнях науковці звертають увагу на різні аспекти протидії злочинності: від методологічної основи попередження злочинності до практичної складової діяльності правоохоронних органів щодо протидії злочинності. У своїх наукових пошуках учені акцентують увагу на тому, що ця діяльність має комплексний характер і вимагає зусиль не тільки конкретних правоохоронних органів, а й суспільства загалом, активної життєвої позиції кожного. Дослідження українських кримінологів збагатили знання щодо природи та сутності злочинності, заходів запобігання цьому явищу, причин та умов окремих злочинів, особливостей особи злочинця. Отримані результати повністю підтверджують думку щодо пріоритетності недопущення вчинення злочинів шляхом їх запобігання. Запобігання злочинності – реальний засіб її протидії, який передбачає здійснення цілої системи виважених та взаємопов'язаних заходів, як складової кримінологічної політики держави. Проте, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, проблема ефективного забезпечення протидії злочинності в Україні і надалі залишається актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безумовний пріоритет загальнолюдських цінностей цілком виправданий, оскільки це ті загальноновизнані цінності, які становлять спільний здобуток національних культур і дедалі ширше забезпечуються правовими засобами, формально закріплюються у тексті правових актів. Зокрема, Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. та інші міжнародно-правових документи юридично визнали такі загальнолюдські цінності, як життя людини, гідність, свободу, справедливість, загальний мир, особисту недоторканність, рівність перед законом, власність тощо. В Основному законі України офіційно відображене положення про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ч. 1 ст. 3 Конституції України) [7]. Це положення свідчить про збіг значної частини національних цінностей із загальнолюдськими. Вказана стаття водночас виступає головною аксіологічною та конституційною основою захисту прав і свобод людини. Права і свободи людини та їх гарантії не просто визначають зміст і напрямок діяльності держави, а є головним обов'язком держави. Пріоритет загальнолюдських цінностей певною мірою закріплено і в чинному Кримінальному кодексі України, де зазначено, що «...Кримінальний кодекс України ґрунтується на ... загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права» (ч. 1 ст. 3); «Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України» (ч. 5 ст. 3) [8].

Визнання людини найвищою соціальною цінністю принципово змінює усю правову систему, надає їй якісно нових рис та якостей, зокрема таких: зміна внутрішньої сутності права та теоретичних підходів до його розуміння; підвищення ролі принципу справедливості як сутнісної ознаки права; визнання норм міжнародного права в як джерела національного права; визнання прав і свобод людини як основи прогресивного та стабільного розвитку правової системи; становлення та розвиток громадянського суспільства як основи правової держави; задіяння міжнародних механізмів захисту прав і свобод людини; поглиблення євроінтеграційних процесів, які позитивно впливають на розвиток національної правової системи. В контексті сучасного плюралізму концепцій праворозуміння ціннісний аспект права відтворює конституційне положення про те, що людина є найвищою соціальною цінністю. Ця основоположна засада зумовлює закріплення та охорону правом загальноновизнаних цінностей людської цивілізації, перелік яких поступово розширюється і розкриває все нові грані суспільного життя. Тому категорія цінності в праві є взаємообумовленим поняттям людини. Без людини, поза людиною будь-яке поняття цінності та його

смісловне наповнення втрачає свій зміст. Правові цінності (свобода, справедливість, формальна рівність (рівність у праві), демократія, гуманізм, права та свободи людини тощо) є одночасно змістовними характеристиками самого права. Це ті сутнісні риси права, які роблять право правом, а людину визначають, як правову істоту. Саме ці цінності на сьогодні вважаються визначальними. Але вони не можуть існувати автоматично, функціонувати лише тому, що вони закріплені на певному державному рівні, чи тому, що їм надано певної офіційності. Втілення цих цінностей у правову реальність потребує і від самої людини певних зусиль, насамперед усвідомлення себе правовою істотою, визнання для себе цінності права і неухильного дотримання вимог права у повсякденному житті, глибоке внутрішнє переконання у необхідності дотримання вимог права не просто, як особистого блага, а як загального блага всього суспільства. Лише за таких умов ідея громадянського суспільства та правової держави може стати реальністю, а право як загальнолюдська та цивілізаційна цінність буде засобом творення повноцінної особистості [9, с. 254–255].

Сьогодні у колі демократичних правових держав законодавці, створюючи каталог цінностей, що підлягають кримінально-правовій охороні, ставлять людину та її гідність у центр, визначаючи їх безумовну пріоритетність [10, с. 96–97]. Загальновизнано, що права і свободи людини виникають з притаманної та невід'ємної для кожної людини її гідності, належності до *Homo sapiens*. Саме вони встановлюють межі публічного закону про покарання, визначаючи каталог заборонених дій під загрозою кари, а також заходів кримінального покарання за них [11, с. 25]. У цьому сенсі можна сказати, що категорія гідності людини стає аксіологічною основою для подальших детальних нормативних рішень кримінального права [12, с. 10].

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу дедалі більшої актуальності набуває питання необхідності створення чіткої системи запобігання злочинності. Саме профілактика протиправної поведінки є дієвим шляхом боротьби зі злочинами проти життя та здоров'я особи. Тому одне з основних завдань держави на сучасному етапі – це формування адекватних правових та організаційних механізмів протидії злочинності, яка руйнує систему захисту національних інтересів та охорони законних прав і свобод громадян. Як свідчить практика, запобіганню та припиненню цих злочинів перешкоджає їхня латентність, тривалість у часі, особливості, що відповідно вимагає удосконалення кримінологічного забезпечення.

Вміння завчасно протистояти злочинності та її виявам є однією із найважливіших умов ефективності боротьби з нею. Б. Головкін запропонував новітнє бачення суспільного запобігання злочинності, засноване на ідеї забезпечення безпеки від злочинності та її виявів. На його думку, такий підхід є вимогою часу, зумовлений сучасним усвідомленням суспільної значущості відвернення кримінальних загроз суспільному прогресу, забезпечення законності та правопорядку [13, с. 302].

Для належного забезпечення дотримання прав і свобод людини постає необхідність в організації відповідної системи органів (суб'єктів), які в законодавстві та науковій літературі отримали назву правоохоронних органів [14, с. 170].

Відповідно до п. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів належать органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [15]. Перераховані в наведеній нормі Закону державні структури належать до правоохоронних органів у широкому змістовному понятті. У вузькому розумінні до правоохоронних органів відносять органи кримінальної юстиції, а саме: органи внутрішніх справ, податкової міліції, служби безпеки, митної служби і прокуратури. Вказані органи виконують особливу роль серед спеціальних суб'єктів протидії злочинності загалом і кримінологічного запобігання зокрема. Виділення цих органів в окрему групу зумовлено наявністю в них основних загальних першочергових функцій – запобігання та боротьби зі злочинністю.

В. Аверянов вважає, що «абсолютно новий погляд на соціальну цінність протидії злочинності полягає в тому, що вона сприймається як засіб забезпечення прав і свобод людини у сфері функціонування виконавчої влади держави» [16]. Практика показує, що в широкому розумінні суб'єктом правоохоронної діяльності є держава через виконавчі, судові органи та прокуратуру, а також громадські організації та об'єднання. Отже, суб'єктами діяльності у сфері протидії порушенню закону можуть бути органи, установи, окремі особи, які виконують принаймні одну з функцій протидії, наприклад, організацію, координацію виконання або безпосередню участь у виконанні конкретних завдань.

Правове регулювання у сфері протидії злочинності в Україні здійснюється в межах Конституції України, Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів, законів

України «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Національне Антикорупційне Бюро України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та ін.

С. Міщенко зазначає, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яка розглядається, як багатофункціональне і різноаспектне поняття, що охоплює практично усі сфери державної діяльності. Вона здійснюється на загальносоціальному та спеціальному рівнях. Загальносоціальна протидія злочинності є основою спеціальної протидії. Спеціальна протидія здійснюється шляхом правового реагування на вчинення злочину та спеціальнокримінологічного запобігання новим злочинам [17, с. 10].

Розглядаючи зміст поняття протидії злочинності, О. Бандурка та Л. Давиденко зазначили, що вона охоплює як боротьбу зі злочинністю, так і боротьбу в аспекті запобігання їй [18, с. 86]. Боротьба зі злочинністю в усіх її виявах, напрямках та формах є в основі кримінально-правової політики. О. Бандурка та О. Литвинов визначають протидію злочинності, як особливо інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складається з різноманітної за формами діяльності відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня [19, с. 45].

Системою дій щодо протидії злочинності охоплюється три сфери суспільних відносин:

1. Загальна організація протидії злочинності – є сукупністю організаційних (облік, реєстрація), управлінських (прогнозування, планування, координація, визначення стратегії і тактика), профілактичних (реалізація програм і планів, здійснення профілактичних заходів), контрольних (вивчення практики, встановлення тенденції злочинності) та інших дій різноманітних органів та установ. Ці органи чітко взаємодіють, скоординовують свою діяльність для досягнення спільних результатів.

2. Правоохоронна діяльність – є системою заходів, що спрямовані на реалізацію правоохоронних та/або правозастосовних функцій державними органами, громадськими організаціями чи громадянами.

3. Попередження злочинності – це здійснення спеціальними суб'єктами передбачених законом заходів для недопущення розвитку злочинного наміру на попередніх стадіях вчинення злочину, виявлення ознак скоєних злочинів, встановлення осіб, які їх скоїли, притягнення цих осіб до відповідальності, відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян та відшкодування збитків від злочинних дій [19, с. 45].

Злочинність в Україні характеризується високим рівнем, несприятливою динамікою та структурою. На сучасний стан злочинності в нашій державі впливають соціально-економічні, політичні, правові, моральні та інші фактори. О. Тимчук акцентує увагу на глибинних причинах злочинності в Україні. Ці причини коріняться в особливостях тих соціальних процесів, які відбуваються в усіх сферах українського суспільства, зокрема в ціннісно-нормативній. Насамперед автор наголошує на девальвації моралі, заснованої на загальнолюдських цінностях, на руйнуванні колективістських соціалістичних цінностей радянської епохи, різочій відмінності між проголошеними владою деклараціями та повсякденною реальністю кризового суспільства, яка надзвичайно далека від високих етичних ідеалів (цинізм, аморальність, гонитва за прибутками за будь-яку ціну, фантастичне збагачення нуворишів, безкарність зловживань політичної еліти та чиновників тощо). Окрім того, панування примітивних зразків «масової культури» (передусім на телебаченні), основними цінностями яких є крайній індивідуалізм, культ «розкішного життя», жорстокість, розпущена сексуальна поведінка, всеохопне споживацтво мають також криміногенне значення. Надзвичайно негативно впливає і кримінальна субкультура (особливо молодіжна), якій бере участь у відтворенні злочинності [20, с. 224]. Усі ці чинники суттєво впливають на міжнародний рейтинг нашої країни і на свідомість громадян, які все більше відмовляються довіряти органам правопорядку та правосуддя.

Висновки. Таким чином, з метою забезпечення захисту конституційних прав і свобод, життя, здоров'я та майнових інтересів громадян, зміцнення правопорядку як найважливішої умови нормального функціонування суспільства і держави, зважаючи на загострення криміногенної ситуації, виникає необхідність вжиття великомасштабних комплексних заходів. У сучасних умовах протидія злочинності набуває новітнього гуманістичного змісту. Основною цінністю сучасного ліберального суспільства і незмінною цілью його розвитку є людина. Права людини та їх реальне дотримання мають бути найважливішими ін-

дикаторами належної роботи усієї інституціональної системи, головним призначенням якої є утвердження справедливості в суспільстві та державі.

У демократичних правових державах принцип поваги до людської гідності є аксіологічним фундаментом кримінального права. Це надає кримінальному закону гуманістичний вимір. Він передбачає постулат щодо поваги людської гідності як злочинця, так і жертви. Це означає, що людину ніколи не можна розглядати, як засіб для досягнення певної мети. Приймаючи нормативні рішення, спрямовані на захист навіть найважливіших цінностей, законодавець не може відмовитися від захисту гідності людини. Тільки тоді кримінальне законодавство досягне аксіологічної узгодженості, що забезпечить його визначеність та стабільність [12, с. 25]. Один із найбільш авторитетних реформаторів світу, колишній прем'єр Сінгапуру Лі Куан Ю говорив: «Найбільше нам потрібна стабільність, визначеність, безпека. Демократія не працює в умовах хаосу, закони не діють, коли немає порядку» [21].

Сьогодні основною проблемою є неприйнятність заходів у сфері попередження злочинності та подолання злочинності в умовах сучасних тенденцій її розвитку та розширення її території. Незважаючи на певні успіхи в діяльності Національної поліції України, НАБУ та інших правоохоронних органів, слід визнати, що криміногенна ситуація в країні залишається складною, напруженою, а її негативні тенденції розширюються. Зростає кримінальний професіоналізм, злочини стають все більш жорстокими, розповсюджується їх економічна мотивація [14, с. 169]. За цих умов має бути надано пріоритет питанням удосконалення системи профілактики правопорушень, посиленню боротьби з організованою злочинністю, забезпеченню охорони громадського порядку та громадської безпеки, розширенню міжнародного співробітництва у боротьбі із злочинністю, а також науковому та інформаційно-технічному забезпеченню правоохоронної діяльності. На нашу думку, потрібно здійснювати комплексний соціальний контроль за злочинністю. Цей вплив має відбуватися через систему економічних, правових, організаційних, ідеологічних, соціально-психологічних, оперативних та репресивних заходів, спрямованих на протидію злочинності.

Таким чином, протидію злочинності можна визначити, як систему різноманітних видів діяльності та комплексних заходів (які здійснюються суспільством та державою), спрямованих на попередження, усунення, нейтралізацію й обмеження (ослаблення) факторів, що детермінують злочинність. Як один із найважливіших напрямів соціального управління протидія злочинності охоплює реалізацію системи різноманітних за змістом заходів: політичних, ідеологічних, економічних, правових, організаційно-управлінських, культурно-виховних, медичних і технічних. Саме реалізація всіх потенційних можливостей суспільства, органічне поєднання різноманітних заходів та їх впровадження з дотриманням принципів комплексності, об'єктивності, наукової обґрунтованості, законності, гуманності та ін. дасть змогу здійснювати ефективну діяльність щодо захисту суспільства від суспільно небезпечних посягань.

Насамкінець слід зазначити, що, як слушно зазначає С. Лукашевич, для того щоб спрямувати використання всіх засобів протидії до спільної мети з найменшими суперечностями між ними, необхідно займатися спеціальною діяльністю – політикою протидії злочинності [22, с. 173]. У зв'язку з чим перед науковцями виникає складна проблема визначення стратегії діяльності з протидії злочинності в державі та розробки перспективних довгострокових цільових державних програм. Важко виокремити одну або кілька причин, які мають найбільший вплив на стан злочинності, що має доволі складний характер і посягає на цілісну систему загальнолюдських цінностей. Саме тому цей аспект вимагає спільних зусиль як правоохоронних органів, так і суспільства загалом, потребує активної свідомої позиції кожного громадянина у боротьбі зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Концепція програми попередження злочинів в Харківській області на 2010–2015 роки. *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 груд. 2010 р.) Харків : ХНУВС, 2010. С. 9–13.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська, О. В. Лисодед та ін. ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 514 с.
3. Курс кримінології: Загальна частина : підруч. : у 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
4. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.
5. Нікітін Ю. В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства : монографія. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2009. 373 с.

6. Правова система України: історія, стан та перспективи : в 5 т. Т. 5. 2009. URL : http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/Tom_5.pdf (дата звернення: 20.01.2020).
7. Конституція України 28 червня 1996 року. Редакція від 21.02.2019 року, підстава № 2680-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.01.2020).
8. Кримінальний кодекс України. Закон України 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.01.2020).
9. Подковенко Т. О. Ціннісні аспекти права в контексті сучасного праворозуміння *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Сер. : Право*. 2013. Вип. 21. Ч. I. Т. 3. С. 252–255.
10. Wiak K. Człowiek w prawie karnym, [w:] Czakowska M., Kutta J. (red.), Człowiek w społeczeństwie i w prawie, Bydgoszcz 2013. S. 96–97.
11. Wróbel W., Zoll A. Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków, Wydawca: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak 2012, 606 s.
12. Aksjologiczne podstawy polskiego prawa karnego w perspektywie jego ewolucji. Redakcja naukowa Alicji Grzeškowiak, Igora Zgolińskiego. Bydgoszcz, Copyright by Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, 2017. 168 s.
13. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків : Право, 2011. 440 с.
14. Minchenko S., Dzhuzha A. Wiktymologiczne zasady przeciwdziałania przestępstwom na Ukrainie. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje*. 2018. № 32. С. 169–180.
15. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів. Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII. Редакція від 05.08.2018 року, підстава - 2509-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 20.01.2020).
16. Averianov V. Praworzędność i reforma ukraińskiego prawa administracyjnego. *Prawnik*. 2000, № 2.
17. Міщенко С. Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 19 с.
18. Бандурка О. М., Давиденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монографія. Харків, 2003. 368 с.
19. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків, 2011. 308 с.
20. Тимчук О. Л. Злочинність в Україні: сучасний стан, тенденції, детермінація. *Вісник Запорізького нац. ун-ту. Сер. : Юридичні науки*. 2012. № 2 (I). С. 223–231. URL : http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1300/1/Tymchuk_%D0%A1rime_in_Ukraine.pdf (дата звернення: 22.01.2020).
21. Крук О. Країна, яка поборолла корупцію. *Персонал-плюс*. 2009. 1–7 липня. № 26 (328). URL : <http://www.personal-plus.net/328/5090.html> (дата звернення: 22.01.2020).
22. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 173 с.

References

1. Bandurka, O.M. (2010). Kontseptsiiia prohramy poperedzhennia zlochyniv v Kharkivskii oblasti na 2010-2015 roky [Concept of Crime Prevention Program in Kharkiv Region for 2010-2015]. *Poperedzhennia zlochyniv subiektamy operatyvno-rozshukovoi diialnosti – Prevention of crime by subjects of search and operative activity: Materials of scientific and practical conference*. (pp. 9-13). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].
2. Holina, V.V., Holovkin, B. M., Valuiska, M.Iu., & Lysodied, O. V. (2014). *Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny [Criminology: General and Special Part]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Dzhuzha, O. M., Mykhailenko, P.P., & Kulyk, O. H. (2001). *Kurs kryminolohii: Zahalna chastyna [Criminology course: Common part]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Koriahina, A. (2016). Zapobihannia zlochynnosti yak riznovyd sotsialno-profilaktychnoi diialnosti [Crime prevention as a kind of social and preventive activity]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law, II*, 191-196 [in Ukrainian].
5. Nikitin, Yu. V. (2009). *Protydiia zlochynnosti v systemi zabezpechennia vnutrishnoi bezpeky ukrainskoho suspilstva [Crime counteraction in the system of internal security of Ukrainian society]*. Kyiv: VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia» [in Ukrainian].
6. *Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy [The Ukrainian legal system: history, status and prospects]* (2009). Retrieved from http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/Tom_5.pdf [in Ukrainian].

7. *Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]* (1996, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
8. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine]* (2001, April 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
9. Podkovenko, T. O. (2013). Tsinnisni aspekty prava v konteksti suchasnoho pravorozuminnia [Valuable aspects of law in the context of modern legal thinking]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo» – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Right series, 21, tom 3, 252-255* [in Ukrainian].
10. Wiak, K. (2013). *Człowiek w prawie karnym [A man in criminal law]*. Bydgoszcz [in Poland].
11. Wrubel, W. & Zoll, A. (2012). *Polske kryminalne zakonodavstvo. Zahalna chastyna [Polish criminal law. General part]*. Kraków, Wydawca: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak [in Poland].
12. Grzeskowiak, A. & Zgolinski, I. (2017). *Aksiolohichni osnovy polskoho kryminalnoho prava v perspektyvi yoho evoliutsii [Axiological foundations of Polish criminal law in the perspective of its evolution]*. Bydgoszcz, Copyright by Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy [in Poland].
13. Holovkin, B. M. (2011). *Koryslyva nasylnytska zlochynnist v Ukraini: fenomen, determinatsiia, zapobihannia [Self-serving violent crime in Ukraine: phenomenon, determination, prevention]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
14. Minchenko, S. & Dzhuzha, A. (2018). *Viktymolohichni zasady zapobihannia zlochynnosti v Ukraini [Victimological principles of crime prevention in Ukraine]*. *Kultura bezpeky. Naukovo-praktychnyi-rozdum – Security Culture. Science-Practice-Reflections, 32, 169-180* [in Poland].
15. *Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv. Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 1993 roku № 3781-XII [On state protection of court employees and law enforcement agencies. Law of Ukraine of December 23, 1993 No. 3781-XII]*. (1993, December 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> [in Ukrainian].
16. Averianov, V. (2000). *Verkhovenstvo prava ta reforma administratyvnoho prava Ukrainy [Rule of law and reform of Ukrainian administrative law]*. *Advokat –Lawyer, 2* [in Poland].
17. Mishchenko, S. H. (2011). *Rol kryminalnoi yustytzii v protydii zlochynnosti [The role of criminal justice in combating crime]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Bandurka, O. M. & Davydenko, L. M. (2003). *Prestupnost v Ukraine: prychny y protyvodeistvye [Crime in Ukraine: Causes and Counteraction]*. Kharkiv [in Ukrainian].
19. Bandurka, O. M. & Lytvynov, O. M. (2011). *Protydiia zlochynnosti ta profilaktyka zlochyniv [Crime prevention and crime prevention]*. Kharkiv [in Ukrainian].
20. Tymchuk, O. L. (2012). *Zlochynnist v Ukraini: suchasnyi stan, tendentsii, determinatsiia [Crime in Ukraine: current state, trends, determination]*. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Yurydychni nauky – Bulletin of Zaporizhzhya National University. Series: Law, 2, 223-231*. Retrieved from http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1300/1/Tymchuk_%D0%A1rime_in_Ukraine.pdf [in Ukrainian].
21. Kruk, O. (2009). *Kraina, yaka poborola koruptsiuu [A country that has combated corruption]*. *Personal-plus – Staff-plus, 26 (328)*. Retrieved from <http://www.personal-plus.net/328/5090.html> [in Ukrainian].
22. Lukashevych, S. Yu. (2001). *Kryminolohichna kharakterystyka ta poperedzhennia zlochynnosti zasudzhenykh v mistsiakh pozbavlenia voli [Criminological characteristics and crime prevention of prisoners in prisons]*. Candidates thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.02.2020.